

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

**ПРОБЛЕМИ
РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Ужгород
„Ліра”
2004

ББК 81.43+81.47

УДК 811.11+811.13

П 78 **Проблеми романо-германської філології / Збірник наукових праць.** – Ужгород: Ліра, 2004. –148 с.

ISBN 966-7400-33-5

Збірник складають наукові праці науковців України. На фактичному матеріалі розглядаються різні аспекти романо-германського мовознавства та літературознавства, пов'язані з вивченням лексикології, ономасіології, ономастики, синтаксису, лінгвістики тексту, стилістичного синтаксису і перекладознавства, літературної критики.

Для науковців-філологів, викладачів вузів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться питаннями романо-германської філології.

Редакційна колегія:

д-р філол. наук М.М. Полюжин (відп. редактор)

д-р філол. наук В.В. Левицький

д-р філол. наук О.П. Воробйова

д-р філол. наук С.Н. Денисенко

д-р філол. наук К.Я. Кусько

канд. філол. наук С.С. Бобинець

канд. філол. наук Б.П. Бендзар

*Рекомендовано до друку Редакційно-видавничою радою УжНУ
Протокол № 4 від 26 листопада 2003 р.*

"Проблеми романо-германської філології" внесені до переліку № 5 наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата філологічних наук: Постанова Президії ВАК України № 1-02-5 від 10.05.2000 р.

ISBN 966-7400-33-5

© Ужгородський національний університет, 2004

© Поліграфцентр "Ліра", 2004

ЗМІСТ

Полюжин М.М.

Когнітивні основи прагматичного опису текстів
англійської художньої літератури 5

Андрусяк І.В.

Мовні механізми репрезентації інноваційних концептуальних
структур в англійській мові кінця ХХ століття 21

Андрусь А.Ф.

Роль параметричних прикметників із просторовою
семантикою у формуванні лінгвального образу світу 33

Врабель Т.Т.

Словотвірні особливості функціонування комісивних
мовленнєвих актів 44

Голик У.Р., Чендей Н.В.

Семантико-синтаксичні особливості дієслів
у синтаксичній функції зв'язки в англійській мові 52

Дьяконова І.Л.

Комплімент та іронія у комунікативній ситуації флірту 58

Захарова Ю.М.

Контрактивний аналіз просодичних характеристик наративів
в англomовному дискурсі арабських і британських жінок 67

Ляшина А.Г.

Деякі квантитативні характеристики функціонування
системи суфіксації в сучасній англійській мові 78

<i>Пантелеймонова Л.І.</i> Основні принципи дослідження дієслівної семантики	86
<i>Пасічник Г.П.</i> До проблеми гендерних характеристик у лексико- структурних параметрах англійського роману	92
<i>Сакал Т.М.</i> Принципи лексикографічної репрезентації неологізмів у словниках нових слів	101
<i>Томенчук М.В.</i> Концепт у когнітивній взаємодії варіантно зумовленої англійської мови й культури	110
<i>Баглай Й.О.</i> «Канон» Олексія Ільковича	121
<i>Михайленко В.В.</i> Функціональна семантика THERE	127
<i>Янчак Т.</i> Семантика лексеми SOME: зіставний підхід	137

СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМІСИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ

Мета цієї статті полягає у розгляді способів і засобів функціонування ілокутивних дієслів англійської мови, які виражають комісивні мовленнєві акти (далі – МА). Ми виходимо із розуміння ілокутивів, започаткованого англійськими філософами Дж. Остіном та Дж. Серлем [8; 9; 10], тобто як дієслів, які виражають певний намір адресанта у процесі його вербальної взаємодії з адресатом.

Інтенціональний зміст комісивів (“актів зобов’язання, пропозиції” у термінології Б. Фрейзера; “промісивів,” “менасивів” у Г.Г. Почепцова) полягає у тому, щоб обмежити мовця певними зобов’язаннями стосовно дії в майбутньому; до того ж ця дія може бути спрямована як на користь слухача, так і навпаки, що дозволяє диференціювати конкретний МА у межах цього функціонального типу.

Комісивні акти мовлення вже були предметом наукового аналізу [3; 4; 5; 11], проте не існує дослідження, виконаного на матеріалі англійської мови, у якому вивчаються словотвірні особливості функціонування ілокутивних дієслів, зокрема комісивного прагматичного типу. Н.А. Севідова [7] аналізувала морфологічні особливості іменників у різнотипних МА на матеріалі німецької мови. Комунікативний підхід до розгляду слова дозволяє виявити ті суттєві особливості прагматично зумовленого словотворення, які залишаються дотепер невисвітленими. До них у першу чергу можна віднести виявлення факторів, які впливають на вживання похідних одиниць у мовленні, що й визначає потребу вивчення сукупності тих прагматичних факторів, які здійснюють безпо-

середній вплив на формування й функціонування словотвірних одиниць у різних мовленнєвих актах сучасної англійської мови.

За ілокутивною метою ми поділяємо комісивний прагматичний тип на три МА: 1) обіцянки, 2) особистої пропозиції та 3) гарантії. Експресивність не є характерною ознакою комісивів крім МА гарантії, де мовець може використовувати емоційно-забарвлені одиниці для запевнення та переконання адресата у правоті висловлюваного пропозиційного змісту.

МА обіцянки є одним з ядерних актів комісивного типу і його ілокутивна мета збігається із загальною комунікативною спрямованістю цього прагматичного класу, зазначеною вище. У вираженні МА обіцянки мовець може застосовувати три типи тактик: 1) запевнення; 2) зобов'язання виконати/ не виконати певну дію і 3) згоди/ бажання виконати певну дію. Розглянемо кожну тактику окремо з метою виявлення словотвірних засобів їхнього вираження.

Застосовуючи тактику запевнення, мовець виражає впевненість щодо певного стану справ або переконує у цьому адресата. Для цього можуть вживатися як префіксальні, так і відсубстантивно-конверсивні похідні. Зазначимо, що МА обіцянки може виражатися експліцитними перформативами, тобто у теперішньому (іноді майбутньому) часі індикатива із особовим займенником першої особи однини/ множини, напр.: I promise або I'll promise. У цьому випадку мовець сам ідентифікує МА, полегшуючи адресату сприйняття висловлювання, тим самим вказуючи на той МА, який він хотів висловити. Експліцитна формула є доволі рідким явищем, що можна пояснити легкістю впізнання (ідентифікації) МА обіцянки. У вираженні цього мовленнєвого акту експліцитні перформативи виражаються лише відсубстантивними конверсивами. Значно частішими є первинні перформативи – висловлювання у прямій мові з суб'єктом мовлення, вираженим особовим займенником або власним іменником та предикатом, експлікованим дієсловом переважно у майбутньому неозначеному часі, напр.: We'll return, It will unfold. Особливістю первинних перформативів є те, що адресат повинен сам визначити ілокутивну мету актуального висловлювання адресанта.

Первинно-перформативна форма вираження характерна для похідних, утворених за допомогою префіксації (зокрема, префікса *re-*), відсубстантивної конверсії та скорочення, тобто первинні перформативи є найпоширенішою перформативною формулою. Неперформативні висловлювання описують акт обіцянки у минулому, при цьому автор художнього твору не передає точних слів мовця, а узагальнює ілокутивну мету, виражаючи її одним дієсловом, утвореним шляхом відсубстантивної конверсії, напр.: *vowed, pledged*.

(1) *“What will you do?”*

“You do not want to know that, Mr. Fowler. But I promise you we will act as gently as the situation allows” (G. Greene).

Для глибшого розуміння дискурсивних стратегій мовця, зокрема тактики вираження впевненості розглянемо комунікативну ситуацію в цілому. Містер Фаулер – британський журналіст – знайомий з „Тихим Американцем” Пайлом, який постачає зброю повстанцям. Про це відомо офіцеру французької поліції, який намагається переконати Містера Фаулера організувати зустріч з Пайлом. Зважаючи на дружні стосунки з Пайлом, британський журналіст розпитус чому обрано таке небезпечне місце для зустрічі французької поліції з „Тихим Американцем”. Усвідомлюючи свій статус офіцера поліції, слідчий ухиляється від відповіді (*You do not want to know that, Mr. Fowler*), проте розуміючи свою тимчасову ситуативну залежність від британського журналіста, застосовує тактику запевнення, чітко виражаючи ілокутивну мету обіцянки у формі експліцитного перформатива (*I promise*), з метою переконання, що будуть ужиті якомога помірніші шляхи вирішення проблеми. Уживаючи експліцитний перформатив, мовець не дає шансів подвійної інтерпретації ілокутивного акту, що, на нашу думку, є дуже важливим у ситуаціях залежності мовця та успішності його мовленнєвого акту від дій адресата.

Наступною тактикою, яку мовці застосовують при вираженні комісивного МА обіцянки, є тактика зобов'язання виконати/не виконати певну дію. Вона передає ідею особистої відповідальності за виконання певної дії незалежно від того, чи сам мовець виконуватиме дію, чи буде лише контролювати її виконання

іншими. Ця тактика, як і попередня, виражається за допомогою префіксальних (моделі: $ge- + V \rightarrow V$, $un2- + V \rightarrow V$), конверсивних похідних (модель $N \rightarrow V$), а також дериватів, утворених скороченням. Розглянемо функціонування похідного, утвореного за одною з найпродуктивніших префіксальних дериваційних моделей $ge- + V \rightarrow V$ у комісивному прагматичному типі.

(2) *"I will rejoin you later"* (F.S. Fitzgerald).

Мовець виражає тактику зобов'язання приєднатися до компанії знову після вирішення термінової справи, дотримуючись принципу ввічливості П. Браун та С. Левінсона [12, с. 102, 131]. Префікс $ge-$ як універсальна морфема для передачі значення повторності, сполучаючись з твірною основою, робить висловлювання компактнішим і легко інтерпретованим для адресата.

Тактика згоди/ бажання виконати певну дію виражається виключно відсубстантивними конверсивами, які вживаються у первинних перформативах. Ця тактика значно менш поширена, ніж попередні дві, що можна пояснити принципом негативної ввічливості – мовцям не подобається коли втручаються у їхній особистий простір.

(3) *"The pain of hunger passes," she said.*

His smile came slower now, and not so bright, but it was a smile that glowed in his eyes. "I'll welcome that" (C. Voigt).

Особливістю цієї тактики є те, що, на відміну від попередніх двох тактик, які могли вживатися як в ініціальной, так і в реактивній позиції, тактика згоди/ бажання виконати певну дію функціонує лише як реактивна у зв'язку з тим, що в ініціальной репліці повинні зазначатися умови й тематика згоди, без яких реактивний мовленнєвий хід буде незрозумілим. Іншими словами, ця тактика є контекстозалежною.

Отже, ядерними тактиками вираження МА обіцянки є: 1) зобов'язання виконати/ не виконати певну дію та 2) запевнення. Вони найповніше й найточніше передають ілокутивну мету цього акту. Ілокутивні дієслова функціонують у всіх трьох перформативних формулах. Вибір мовцем форми вираження залежить від психологічного стану адресата. У разі його емоційного схвилювання адресант застосовує експліцитний перформатив для полег-

шення декодування ілокутивної мети висловлювання. Первинні перформативи характерні для симетричних КС, а неперформативні висловлювання – для опису вербальних дій комунікантів у минулому. Центральним способом словотворення є відсубстантивна конверсія, тоді як префіксація та скорочення знаходяться на периферії способів вираження МА обіцянки.

Ми відносимо МА особистої пропозиції до комісивного прагматичного типу на тій основі, що ілокутивною метою цього акту є запропонувати послугу, дію адресату. Виконавцем цієї дії є мовець, на відміну від МА власне пропозиції, де адресант спонукає адресата разом виконати певну дію, і тоді такі мовленнєві акти відносимо до директивного сугестивного прагматичного класу. Таким чином, ми пропонуємо диференціювати МА пропозиції за критерієм виконавця пропонованої дії, послуги й виділяємо МА особистої пропозиції та МА власне пропозиції: перший відноситься до комісивів, а другий – до директивів. Розглянемо комісивний варіант цього ілокутивного акту.

МА особистої пропозиції передається за допомогою двох тактик: 1) пропозиції послуги та 2) згоди/ бажання виконати певну дію, що зумовлено ілокутивною метою цього акту мовлення. Переважна більшість похідних функціонують у первинних перформативах, оскільки особливістю цього акту є функціонування у діалозі для особистого повідомлення адресантом свого комунікативного наміру адресату. Єдиною словотвірною моделлю є відсубстантивна конверсія, яка є найбільш продуктивною в утворенні ілокутивних дієслів сучасної англійської мови. Проілюструємо функціонування похідного, яке виражає тактику пропозиції послуги.

(4) *“Come on,” she said. “I’ll telephone my sister Catherine. She’s said to be very beautiful by people who ought to know” (F.S. Fitzgerald).*

МА гарантії, який поряд з МА обіцянки належить до ядра актів комісивного ілокутивного класу, виражає найвищий ступінь запевнення адресата у виконанні мовцем певної дії у майбутньому. Цей акт мовлення виражається двома типами тактик: 1) тактикою запевнення й 2) тактикою зобов’язання виконати певну

дію. Тактика запевнення експлікується префіксальними та конверсивними похідними; останні поділяються на відсубстантивні та відад'єктивні. Префіксальні похідні утворюються за словотвірною моделлю $re- + V \rightarrow V$ та передаються первинними перформативами. Проаналізуємо функціонування відад'єктивного конверсива, який виражає необхідність виконання дії, каузованої адресантом.

(5) *"I'll give you a number and you dial it and let me say something into it. They will get a voiceprint, okay? Then they'll clear me"* (J.McDonald).

Тактика зобов'язання виконати/ не виконати певну дію виражається експліцитними та первинними перформативами. МА передаються за допомогою відсубстантивних конверсивів.

(6) *"Don't worry your pretty little head about our mysterious visitor. I'm quite sure it was the amah. And if there's any trouble I guarantee to get you out of it"* (W.S. Maugham).

Адресант експліцитно надає гарантії та зобов'язання допомогти адресату у важкій ситуації. Необхідність експліцитного перформатива зумовлена емоційним станом, а саме схвильованістю та стурбованістю адресата у момент мовлення і тому мовець вживає найбільш дієвий засіб впливу – експліцитно-перформативну формулу усередині аргументативного дискурсу заспокоєння (*Don't worry your pretty little head about our mysterious visitor. I'm quite sure it was the amah*).

Отже, до ядра тактик вираження МА гарантії відносимо тактику запевнення, яка передається первинними та експліцитними перформативами. Причина вибору мовцем тієї чи іншої перформативною формули згадувалася нами при розгляді МА обіцянки. Ядерним способом словотворення є відсубстантивна конверсія; префіксація та відад'єктивна конверсія периферійні, проте серед префіксальних похідних найчастотнішими є ті, що утворені за моделлю $re- + V \rightarrow V$.

Із наведеного вище можна зробити такі висновки. По-перше, ядерними МА комісивного прагматичного типу є: МА обіцянки та МА гарантії, оскільки саме вони найповніше узгаляють ілокутивну мету комісивів. По-друге, якщо для МА

обіцянки найпоширенішою є тактика зобов'язання виконати/ не виконати певну дію, то для МА гарантії найчастотнішою є тактика запевнення. По-третє, два ядерних акта функціонують у трьох перформативних формулах, проте комуніканти надають перевагу первинним перформативам як найбільш „демократичній”, неофіційній формі вираження ілокутивних актів у симетричних МА. При абсолютному переважанні відсубстантивних конверсивів, серед префіксальних похідних найбільш поширеними є ті, що утворені за дериваційною моделлю $ge- + V \rightarrow V$.

Summary

The article deals with the word-building peculiarities of commissive speech acts. The author touches upon the word-building patterns of forming verbs with the illocutionary purpose of commissives, taking into account the subdivision into speech acts expressing promises, personal propositions and guarantees. Communicative tactics are suggested as the way to achieve the speaker's perlocutionary aim. The author comes to the following conclusions. Firstly, in the process of carrying out of the two core speech acts expressing promises and guarantees the speaker makes use of two different tactics: commitment to perform/ not to perform the act in the former case and assurance in the latter one. Secondly, conversion pattern $N \rightarrow V$ is the most productive way of forming commissives, that in the majority of cases function in the form of a primary performative – the most informal way of expressing speech acts in symmetric situations.

Список використаної літератури

1. Арцишевська А.Л. Лінгвопрагматична типологія репрезентуючого компонента в системі форм репродукції чужої мови (на матер. англомовних оповідань ХХ ст.): Львів: ЛНУ, 2001. – 180с.
2. Вохрышева Е.В. Коммуникативные стратегии диалогического взаимодействия в новоанглийском языке: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. – СПб.: РГПУ имени А.И. Герцена, 2001. – 41с.

3. Вронская Ю.В. Когнитивно-прагматические особенности высказываний с глаголами речи в современном английском языке (в сопоставлении с современным русским языком): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. – Сравнительное исторически-типологическое и сопоставительное языкознание. – Екатеринбург, 1998. – 172с.
4. Комина Н.А. Коммуникативно-прагматический аспект английской диалогической речи: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1984. – 194с.
5. Почепцов Г.Г. Прагматика текста// Коммуникативно-прагматические и семантические функции речевых единств. Межвуз. сб. – Калинин: КГУ, 1980. – С. 5-10
6. Рыженкова С.Н. Прагматическая вариативность и её реализация в тексте: Автореф. канд. филол. наук. – Минск, 2003. – 20с.
7. Севидова Н.А. Прагматические возможности словообразовательных элементов в системе существительного современного немецкого языка: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Тамбов, 2002. – 23с.
8. Серль Дж. Что такое речевой акт?// Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986а. – Вып. 17. – С. 151-169
9. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов// Новое в зарубежной литературе. – М.: Прогресс, 1986б.– Вып. 17. – С. 170-194
10. Austin J.L. How to Do Things with Words. – N.Y.: Oxford University Press, 1962. – 168p.
11. Frazer B. The Domain of Pragmatics. The Definition and Classification. – London, N.Y.: Longman, 1983. – 276p.
12. Brown P., Levinson S. Politeness: Some universals in language usage. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Коректура авторська

*Верстка та дизайн
Рената Реш*

Оригінал-макет виготовлено у поліграфцентрі „Ліра”

Серія ЗТ № 8 від 4 грудня 2000 року.

Підписано до друку 10.12.04. Формат 61x84/16.

Папір офсетний. Зам. № 1256. Умов.друк.арк. 8,6. Тираж 100 прим.

Гарнітура Times New Roman_Cyr.

Поліграфцентр “ЛІРА”: 88000, м. Ужгород, вул. Л.Толстого, 12, к.115.

Серія ЗТ № 8 від 4 грудня 2000 року.